

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

Bijzondere Collecties van de Universiteit van Amsterdam

Jaarverslag 2012

Inleiding

Voor u ligt het jaarverslag 2012 van de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak. Een jaar waarin, evenals vorig jaar, het zwaartepunt lag op het vergroten van de toegankelijkheid en verbeteren van de duurzaamheid van de bibliotheek.

Met veel inzet en energie is gewerkt aan de voortgang van de twee omvangrijke digitaliseringsprojecten, die vorig jaar zijn begonnen. Het eerste is de ontwikkeling van een online catalogus, waarin op termijn alle boekhistorische collecties voor geïnteresseerden worden ontsloten. Hiervoor zijn honderden meters archief opnieuw bekeken, geschoond en beschreven. Tegelijk wordt bekeken welke archieven in aanmerking komen om inhoudelijk digitaal te worden vastgelegd, voor het landelijke conserveringsproject Metamorfoze. Het werk is nog lang niet gedaan, maar vordert gestaag, mede dankzij de inzet van een aantal enthousiaste vrijwilligers.

Ondertussen ging het gewone werk door: het verwerven van nieuwe acquisities, actualiseren van bestaande archieven en beantwoorden van vragen van studenten en andere geïnteresseerden.

Hiernaast werden enkele buitenlandse boekwetenschappelijke onderzoekers begeleid.

Onze dank gaat uit naar de conservatoren van de Bijzondere Collecties van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, die de Bibliotheek van het Boekenvak al meer dan een halve eeuw uiterst vakkundig beheren, aanvullen en conserveren. De omwentelingen die het boekenvak momenteel doorstaat, door economische crisis en digitalisering, laten uiteraard ook hun werk niet onberoerd.

Samen staan we sterk voor behoud van het erfgoed van het boekenvak, dat nu misschien nog wel belangrijker is dan ooit tevoren. Wij weten ons gesteund door de vele vakvrienden, die ons ondanks crisis en ander ongemak warmhartig support blijven geven.

In 2012 moesten wij afscheid nemen van een gewaardeerd oud-medewerker van de bibliotheek Bijzondere Collecties. Op 31 augustus overleed voormalig adjunct-conservator Nico Kool. Nico was jarenlang het gezicht van 'Zaal Boekhandel' in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, waar de Bijzondere Collecties eerder waren gehuisvest. Elke geïnteresseerde in het verleden van het boekenvak kwam vroeg of laat bij Nico terecht. Nico ging in 2009 met pensioen, maar was in zijn vrije tijd nog steeds aan de bibliotheek verbonden. Het boekenvak is Nico veel verschuldigd.

Klaas de Boer, voorzitter

Acquisities

In 2012 zijn de volgende aanvullingen verworven:

- op de collectie promotiemateriaal van CPNB
- op het archief van drukkerij M.J. Portielje
- op het archief van uitgeverij/drukkerij De Buitenkant
- op de archieven van drukkerij Roelants te Schiedam

Verder zijn verworven:

- archief van uitgeverij Martinus Nijhoff
- Archief van Johannes Müller
- Collectie M.D. Frank
- Archivalia van boekhandel Noording (Groningen)
- Collectie antiquariaatscatalogi Menno Hertzberger (van de VU)
- Collectie veilingcatalogi Menno Hertzberger (van de UB Groningen)

Het fonds van uitgeverij Brill is overgedragen aan Brill en de Koninklijke Bibliotheek, en oude jaargangen van het Duitse vakblad Buchreport aan de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam. Afgestoten zijn fotokopieën van het archief van Pierre Vinken, documentatie verzameld door Elsevier Science en een collectie patenten druktechniek.

Aangeboden maar afgewezen werden de collectie catalogi van Bestebreurtje, de archieven van uitgeverij Jan van Arkel en antiquariaat Forum en het tijdschrift Books in Canada.

Een groot probleem voor de Bijzondere Collecties vormt het groeiend aantal meters kastruimte dat door vaak slecht geordende en soms elkaar dubbelende archieven wordt ingenomen. Daarom is al een aantal jaren geleden besloten kritisch toe te zien bij verwerving van nieuwe archieven en ook de oude archieven te schonen. Bij nieuwe acquisities worden de kosten voor de ontsluiting aan de schenkers doorberekend. Fondsexemplaren worden in principe alleen bij de Koninklijke Bibliotheek bewaard, en als archieven inhoudelijk sterk met elkaar overlappen, wordt een selectie gemaakt. Voor zover het gaat om boekenvakarchieven, gebeurt dit alleen met toestemming van de stichting.

Voor de digitale ontsluitings- en conserveringsprojecten (zie hierna) is het tevens van belang dat de bestaande archieven goed worden geïnventariseerd. In 2012 werden weer enkele belangrijke archieven van uitgevers, drukkers en boekverkopers (soms in onderlinge samenhang) onderhanden genomen. Ook worden de beschrijvingen van de veilingcatalogi (van fondsen, drukkerijen en papiervoorraden) op elkaar afgestemd. Dit alles gebeurt met inzet van de beheerders van de bibliotheek, maar ook met hulp van een aantal vrijwilligers. Het mag duidelijk zijn dat dit een enorme klus is, waarmee veel tijd is gemoeid.

Publicaties en informatie

De bibliotheek heeft, afgezien van het materiaal dat via de catalogus kan worden beschikbaar gesteld, in de loop van het jaar ca 50 maal materiaal beschikbaar gesteld of vragen over de collecties

(per mail) beantwoord.

Intensief waren de begeleiding van de Russische Alyonna Lavrenova, die onderzoek doet naar de International League of Antiquarian Booksellers en Peri Bearman uit Cambridge (Mass.), die in het archief van E.J. Brill onderzoek heeft gedaan naar de Encyclopedia of Islam. Uit het archief van de KVB is materiaal geselecteerd voor het Copyright History Project, waarin stukken over de geschiedenis van het kopij- en auteursrecht digitaal zullen worden gepubliceerd.

In 2012 startte John Tholen een onderzoek naar de opkomst en bloei van het pocketboek op de Nederlandse markt, op basis van de collectie van de bibliotheek. Het resultaat, een vergelijkende studie met de opkomst van het e-book, wordt in 2013 gepubliceerd. Tholen doet dit onderzoek als KVB Young Fellow 2013.

Ontsluiting

De boeken en tijdschriften in de Bibliotheek van het Boekenvak zijn via de catalogus van de Universiteit van Amsterdam te vinden en aan te vragen. Maar dat geldt niet voor het enorme scala aan boekhistorische archieven en collecties van de bibliotheek. In 2012 is een vervolg gemaakt met het grootscheepse programma 'Ontsluiting boekenvakarchieven' van de Bibliotheek Bijzondere Collecties, dat ertoe dient deze archieven en collecties digitaal toegankelijk te maken voor onderzoek. Het gaat hierbij niet om het digitaliseren van de materialen zelf (dat gebeurt in een ander programma), maar van de inhoudsopgave en beschrijving van de collecties. Deze 'digitale catalogus' wordt vervolgens online ter beschikking gesteld. Het programma is in 2011 begonnen.

Lang niet alle archieven en collecties op de bibliotheek zijn voldoende beschreven om ze zomaar op te nemen in de digitale catalogus. Daarom moeten voorafgaand aan de beschrijving alle archieven worden gescreend en zo nodig opnieuw beschreven. Een gigantisch project, waarvoor Bijzondere Collecties een aantal jaren heeft uitgetrokken. De Stichting onderschrijft het belang van het programma en heeft subsidie aangevraagd bij de een aantal belangrijke partijen in het boekenvak. Door het economisch zware weer waarin het boekenvak verkeert, kon hieraan ook in 2012 helaas geen gevolg worden gegeven.

Conservering

Naast de digitale ontsluiting worden ook materialen uit de Bibliotheek van het Boekenvak zelf gedigitaliseerd. Dit gebeurt in het kader van het nationale programma voor behoud van het papieren erfgoed Metamorfoze, dat wordt gecoördineerd door de Koninklijke Bibliotheek en het Nationaal Archief en gefinancierd door het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het programma bindt de strijd met aan allerlei vormen van papierverval als verzuring, inktvraat en kopervraat. Het gaat hierbij in eerste instantie dus om oude en kwetsbare materialen.

In 2011 is hiermee begonnen. De komende jaren zullen met name de boekveilingcatalogi (60 strekkende meter alleen al uit 1801 tot 1939) en de oudste uitgeversarchieven (Van Benthem & Jutting, Suringar, Kruseman) worden gedigitaliseerd. Na het scannen worden ze zorgvuldig in zuurvrij papier

verpakt en 'aan het gebruik onttrokken'. Alleen in uitzonderingsgevallen kunnen ze dan nog live geraadpleegd worden.

Ook delen uit het omvangrijke archief van de kvb (oftewel de Vereeniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels) worden opgenomen in het conserveringsprogramma. Het gaat hierbij vooral om verslagen en notulen uit de periode tot 1940. Samen met de gedigitaliseerde oude jaargangen van Boekblad tot 1940 ('Nieuwsblad van de Boekhandel') komt hiermee een groot stuk van de Nederlandse boekgeschiedenis in de negentiende en eerste helft twintigste eeuw voor digitaal onderzoek beschikbaar.

Communicatie

In 2012 verscheen een nummer van de Nieuwsbrief (nummer 9, september 2012). Hierin beschreef conservator Menno Polak wat er komt kijken bij het digitaliseren van veilingcatalogi en archieven, zoals dat nu wordt uitgevoerd voor de programma's 'Ontsluiting boekenvakarchieven' en Metamorfoze (zie eerder). Dit was het laatste nummer van de Nieuwsbrief. In 2013 wordt de berichtgeving over de Stichting en de boekhistorische collecties overgenomen door het blad Boekenwereld, dat vanaf 2013 door de bibliotheek Bijzondere Collecties (mede) wordt uitgegeven.

De stichting onderhoudt een website, www.bibliotheekvanhetboekenvak.nl. Hierop is, naast algemene informatie, ook een korte beschrijving van de collectie te vinden en een overzicht van de publicaties. De vormgeving van zowel de papieren communicatie als de website is als vanouds verzorgd door Yolanda Huntelaar van Werkplaats Amsterdam.

Vakvrienden

De stichting telde in 2012 48 'vakvrienden', die met een jaarlijkse donatie het werk van de stichting steunen.

Bestuur

In 2012 is het bestuur tweemaal bijeengekomen, op 7 februari en 11 september. Op deze dagen vonden ook de halfjaarlijkse overlegbesprekingen met de staf van de Bijzondere Collecties plaats.

Eind 2012 werd afscheid genomen van twee bestuursleden: Saskia de Vries (voorheen Amsterdam University Press) en Arie Lenoir (directeur Grafische Cultuurstichting) beëindigden om verschillende redenen hun bestuurslidmaatschap. Voor Saskia de Vries, een enthousiast en gedreven bestuurder, werd een goede opvolger gevonden in de persoon van Querido-uitgever Annette Portegies, die in 2013 zal toetreden. Naar een vertegenwoordiger van de grafische bedrijfstak wordt nog gezocht.

Het bureau van de kvb voert het secretariaat van de stichting.

Jaarrekening Stichting Bibliotheek van het Boekenvak

	2012 realisatie	2012 begroting	2011 realisatie	toelichting realisatie 2011/2012
Inkomsten				
Donaties	2.775	3.250	3.250	
Subsidies (ontvangen)	-	-	-	
Rente	4.457	4.000	4.340	
Totaal inkomsten	7.232	7.250	7.590	
Uitgaven				
Subsidies (uitgekeerd)	-	-	-	
Bureaunkosten				
<i>jaarverslag</i>	286	1.000	835	
<i>Drukwerk</i>	-	-	643	
<i>Website</i>	540	100	64	De kosten 2011 zijn verrekend in 2012
<i>Kamer van Koophandel</i>	24	50	49	
<i>bankkosten</i>	89	90	80	
totaal	938	1.240	1.671	
Promotiekosten				
<i>nieuwsbrieven</i>	656	1.100	542	begrote bedrag gebaseerd op twee nieuwsbrieven; reële bedrag op één.
<i>brochure CB</i>	-	1.800	-	toezegging van de stichting uit 2010
<i>Extern</i>	3000	3.000	3.000	fundraising digitaal ontsluitingsproject
<i>Diversen</i>	-	75	75	
totaal	3.656	5.975	3.617	
Bijdrage beheer collecties	750	750	750	
Bestuurs- en representatiekosten				
<i>Bestuur</i>	622	250	1.012	
<i>representatie</i>	-	50	-	
totaal	622	300	1.012	
Totaal uitgaven	5.966	8.265	7.050	
Saldo				
	1.266	-1.015	540	
reserve 31-12	94.166	84.603	92.901	

Informatie over de Bibliotheek van het Boekenvak

De Bibliotheek van het Boekenvak omvat zowel de boekhistorische collecties van de vroegere Bibliotheek van de in 1815 gestichte Koninklijke Vereeniging ter bevordering van de belangen des boekhandels (KVB), als alle sindsdien verworven acquisities. In 2005 heeft de KVB de eigendom van deze collecties overgedragen aan de toen door haar opgerichte Stichting Bibliotheek van het Boekenvak.

De Bibliotheek is in 1845 door de genoemde brancheorganisatie voor het boekenvak ingesteld, op initiatief van twee vooraanstaande negentiende-eeuwse boekverkopers, Frederik Muller en J.L.C. Jacob. Zij streefden ernaar een goede vakbibliotheek tot stand te brengen voor uitgevers en boekverkopers. De basis van de toenmalige collectie werd gevormd door de particuliere verzamelingen van de beide initiatiefnemers. Frederik Muller werd aangewezen als eerste bibliothecaris. Om acquisities te kunnen bekostigen, werd later een Bibliotheekfonds ingesteld, dat mogelijk werd gemaakt door een legaat van Frederik Muller. Dit fonds werd vanaf 1932 aangevuld en op peil gehouden door jaarlijkse bijdragen van de leden van de brancheorganisatie, en thans door donaties van de KVB en de bonden voor boekverkopers en uitgevers, en ook door giften van particulieren en bedrijven.

De vakbibliotheek van de boekenwereld is uitgegroeid tot een collectie van grote cultuurhistorische betekenis en van internationale faam. Het overvloedige bronnenmateriaal is van groot belang gebleken voor boekhistorisch en ander wetenschappelijk onderzoek. In 1958, toen de brancheorganisatie een nieuw gebouw betrok, werd besloten de bibliotheek daarin niet onder te brengen, maar deze in langdurige bruikleen over te dragen aan de Universiteitsbibliotheek Amsterdam (UBA). Deze plaats lag voor de hand, want de Universiteit van Amsterdam was de pionier van de boekwetenschap in Nederland. Sinds 1953 is (door de Dr. P.A. Tiele-Stichting) aan de Universiteit van Amsterdam de eerste Nederlandse leerstoel Boekwetenschap gevestigd; de toenmalige bibliothecaris van de Universiteitsbibliotheek Amsterdam, mr H. de la Fontaine Verwey, bezette deze leerstoel als eerste.

Inmiddels telt de Bibliotheek van het Boekenvak ruim 1,5 miljoen objecten, niet allen boeken (waaronder incunabelen en tal van handboeken voor het boekenvak), maar vooral prospectussen, catalogi, affiches, bedrijfs- en branchearchieven, letterproeven, portretten en vele andere documenten. De collectie bestrijkt de gehele periode van het gedrukte boek, van het begin van drukkunst tot de recente periode, met unieke archivalia van uitgeverijen, boekhandels, drukkerijen en brancheorganisaties.

De collectie van de Bibliotheek van het Boekenvak is geïntegreerd in de Bijzondere Collecties van de UBA, waarin nog tal van andere collecties worden bewaard die voor de boekwetenschap van grote betekenis zijn. De UBA draagt zorg voor conservering, ontsluiting, beschikbaarstelling en presentatie. Samen met de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak wordt beslist over acquisities en worden ontsluitingsprojecten, presentaties en verwerving van daarvoor benodigde fondsen voorbereid. In 2007 opende de Universiteit van Amsterdam het nieuwe gebouw van de Bijzondere Collecties in enkele monumentale gebouwen aan de Oude Turfmarkt te Amsterdam. Daarin is ook de Bibliotheek van het Boekenvak ondergebracht.

Het Bibliotheekfonds, waarvan de naam in 2006 werd gewijzigd in Bibliotheekfonds Marleen van Vollenhoven, wordt voor de Stichting Bibliotheek van het Boekenvak beheerd door de KVB.

Contactgegevens

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak
p/a kvb
Postbus 12040
1100 AA Amsterdam

IBAN NL42 INGB 0004 7194 78
KvK 3422814
www.bibliotheekvanhetboekenvak.nl
info@bibliotheekvanhetboekenvak.nl

BEZOEKADRES

Universiteitsbibliotheek
Bijzondere Collecties
Oude Turfmarkt 129
1012 GC Amsterdam

OPENINGSTIJDEN

Werkdagen van 10 tot 17 uur

Stichting Bibliotheek van het Boekenvak heeft ten doel de in 1845 opgerichte Bibliotheek van de Vereniging ter bevordering van de belangen des Boekhandels in stand te houden, aan te vullen en beschikbaar te stellen. De Stichting werkt daarbij nauw samen met de kvb (Koninklijke Vereniging van het Boekenvak) en met de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, die de collectie van de Stichting in langdurige bruikleen heeft.

BEHEERDERS VAN DE COLLECTIE

drs. Garrelt Verhoeven, hoofdconservator Bijzondere Collecties UBA
dr. Menno Polak, conservator
drs. Mathieu Lommen, conservator
drs. Steef Stijsiger
Postbus 94436, 1090 GK Amsterdam
T: 020 525 3770 of 020 525 2473
E: ub-baliebc@uva.nl
W: www.bijzonderecollecties.uva.nl

BESTUUR

Voorzitter

Klaas de Boer

Secretaris/penningmeester

vacant

Leden

Maarten Asscher

Eva Cossee

Annette Portegies

Frank Rutten

Ineke Verkaaik-Hogervorst

Secretariaat

KVB, Amsterdam